



USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE



ЎЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASI OLIY SUDI



АЁЛЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ ВА ҲИМОЯ ҚИЛИШ СОҲАСИДА СУД ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УЧУН ГЕНДЕР КЎРСАТКИЧЛАРИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ВА ЖОРИЙ ЭТИШ



Тошкент – 2020 й.

Ушбу нашр одил судлов тизимидаги гендер интеграциясини ва аёллар учун одил судловдан самарали фойдаланишни таъминлаш учун гендер кўрсаткичларини (сифат ва миқдорий) ишлаб чиқишга қаратилган. Суд тизимида гендер кўрсаткичларни жорий этиш зарурлигини асослаш билан бир қаторда ушбу кўрсаткичларни ишлаб чиқиш бўйича тавсиялар берилган. Шунингдек, суд тизимида гендер статистикасидан фойдаланиш масалаларига ҳам тўхтаб ўтилган. Ушбу нашр маъмурий тартиб ва одил судлов соҳасидаги мутахассислар, шунингдек, маъмурий ҳуқуқ судьялари, суд бошқаруви ходимлари ва Ўзбекистонда суд-ҳуқуқ ислохотларида иштирок этадиган мутахассислар учун фойдали бўлади.

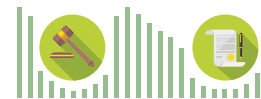
МУАЛЛИФ

Ф. У. Хамдамова – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети катта ўқитувчиси

Ушбу нашр Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Америка Қўшма Штатлари Халқаро Тараққиёт Агентлиги (USAID) ва Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг "Ўзбекистонда қонун устуворлиги йўлида ҳамкорлик" қўшма лойиҳаси доирасида **БЕПУЛ ТАРҚАТИШ УЧУН ТАЙЁРЛАНГАН**. Унинг мазмуни учун жавобгарлик муаллифларга юклатилган ва Ўзбекистон Республикаси Олий суди, Америка Қўшма Штатлари Халқаро Тараққиёт Агентлиги (USAID), АҚШ ҳукумати ёки Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг нуқтаи назарини акс эттирмаслиги мумкин.

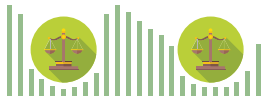
Қўлланманинг электрон нусхаси Ўзбекистон Республикаси Олий судининг www.sud.uz ва Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Тараққиёт Дастурининг www.uz.undp.org веб-сайтларида жойлаштирилган.

Ўзбекистон Республикаси
Тошкент шаҳар, А. Қодирий кўчаси, 1
Телефон: +998 71 239 0267



МУНДАРИЖА

КИРИШ	4
1 Боб. Одил судлов соҳасида гендер кўрсаткичлар:	
умумий қоидалар	6
1.1. Гендер кўрсаткичлар тушунчаси ва турлари.....	6
1.2. Аёлларнинг ҳуқуқларини таъминлаш ва ҳимоя қилиш соҳасида суд тизими фаолиятини баҳолаш учун гендер кўрсаткичларнинг зарурлиги.....	7
2 Боб. Ўзбекистонда гендер кўрсаткичлари:	
муаммолар ва тараққиёт истиқболлари	10
2.1. Ўзбекистонда гендер кўрсаткичлари: ҳозирги ҳолат ва келгусида ривожланиш учун истиқболлар	10
2.2. Ўзбекистонда суд тизими учун гендер кўрсаткичлари.....	12
2.3. Одил судлов тизимида таклиф қилинган миқдорий-гендер кўрсаткичлари рўйхати	14



КИРИШ

Ҳозирги вақтда дунё мамлакатларининг учдан икки қисмидан кўпроғи 1979 йилда БМТнинг аёлларга нисбатан камситишларнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги конвенциясининг иштирокчилари ҳисобланади¹. Аёллар ҳуқуқлари инсон ҳуқуқларининг ажралмас қисми сифатида тан олинган². Аёллар ҳуқуқларини таъминлаш Барқарор ривожланиш дастури кун тартибида 17 мақсаддан биридир³. Хусусан, Барқарор ривожланишнинг 5-мақсадида «Гендер тенгликка эришиш ва барча аёллар ва қизларнинг имкониятларини кенгайтириш» деб ёзилган. Аёллар ҳуқуқларини таъминлаш масалалари дунёнинг деярли барча давлатлари конституцияларида, ўзларининг қонун ҳужжатларида ўз аксини топган ва бу мақсад миллий давлат дастурлари ва ривожланиш стратегияларида муҳим ўрин тутаяди.

Бироқ дунёдаги бирон бир мамлакатда аёл ҳуқуқлари етарли даражада амалга оширилмайди. Белгиланган тенглик ва ушбу тамойилнинг амалда бажарилиши ўртасидаги тафовут сақланиб қолмоқда⁴. Кўпгина давлатларнинг қонунчилиги ҳануз халқаро стандартларга жавоб бермайди. Бу мониторинг механизмларини янада такомиллаштиришни тақозо этади.

Ушбу масала мамлакатимиз учун алоҳида аҳамиятга эга. Мустақилликка эришилгач, сўнгги йилларида Ўзбекистон Республикаси инсон ҳуқуқларини таъминлаш соҳасидаги асосий халқаро ҳужжатларга, шу жумладан, 1979 йилда БМТнинг «Аёлларга нисбатан камситишларнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисида»ги конвенциясига қўшилди. Аёллар ва эркакларнинг тенг ҳуқуқчилиги Ўзбекистон Республикаси Конституциясида мустақамланган⁵. 2017–2021 йилларга мўлжалланган Ҳаракатлар стратегиясида аёлларнинг аҳволини яхшилашга алоҳида эътибор берилган⁶. Хусусан, «хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларнинг давлат ва жамиятдаги ролини кучайтириш» давлат олдида турган устувор вазифалардан саналади. Барқарор ривожланишнинг

глобал мақсадлари асосида, минтақада 2030 йилгача бўлган даврда миллий мақсадлар ва вазифалар тасдиқланди, унда 5-мақсад «гендер тенгликни таъминлаш ва барча аёллар ва қизларнинг ҳуқуқ ва имкониятларини таъминлаш» кўзда тутилган⁷. Шу билан бирга, миллий қонунчилик таҳлили, БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича идоралари тавсияларининг кўриб чиқилиши ва жаҳон миқёсидаги гендер индексларидаги Ўзбекистоннинг тутган ўрни ҳали қилинадиган ишлар кўплигини кўрсатмоқда. Бу ўз навбатда, ушбу йўналишда тадқиқотларни давом эттиришни талаб қилади.

Одил судлов тизимида гендер масалалари билан боғлиқ жихатлар муҳим аҳамият касб этмоқда. Гендер ёндашуви барча соҳаларни, шу жумладан, суд тизимини ҳам қамраб олиши керак. Суд тизимини ислоҳ қилиш аҳолининг турли гуруҳларининг алоҳида эҳтиёжларини ҳисобга олиш билан бир қаторда, гендер интеграцияси унинг асосий йўналишларидан бири бўлиши керак. Одил судлов ислохотларининг барча таркибий қисмлари эркаклар, аёллар ва жамиятнинг барча гуруҳлари учун тенг равишда одил судловга эришиш имкониятларини яхшилаш чораларини ўз ичига олиши керак.

Хотин-қизлар ҳуқуқларининг халқаро стандартлари суд тизимини ислоҳ қилишда кенг қамровли таҳлил, мониторинг ва якуний баҳолаш тизимини жорий этиш, ушбу жараёнларга эркаклар, аёллар, ўғил болалар ва қиз болаларнинг одил судловга бўлган эҳтиёжларини ҳисобга оладиган гендер концепциясини киритиш ва қонун устуворлигини таъминлаш зарурлигини асослайди. Бундай мониторинг аниқ белгиланган кўрсаткичлар, маълумотлар ва шароитларни ҳисобга олган ҳолда қарор қабул қилишнинг муҳим шarti ва қарор қабул қилиш инструменти асосида ўтказилиши керак.

Ушбу қўлланма аёллар учун одил судловдан самарали фойдаланишни таъминлаш (яъни аёлларнинг ҳуқуқларини суд орқали ҳимоя қилиш самарадорлигини баҳолаш) ва уларнинг суд тизимида (судьялар ва маъмурий ходимлар орасида)

¹ Вена декларацияси ва ҳаракатлар платформаси, 1993 й.

² БМТ БА қарори 70/1 "Бизнинг дунёмизни ўзгартириш: 2030 йилгача барқарор ривожланиш кун тартиби" (A / RES / 70/1).

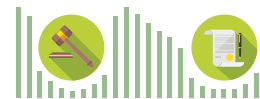
³ Хотин-қизлар ҳуқуқларини халқаро ҳимоя қилиш. Муаллифнинг автореферати. дис. юридик фанлар. номз. - Петрозаводск, 2001. - С. 5.

⁴ Чеботарева А.С. Аёллар ҳуқуқларини халқаро ҳимоя қилиш. Муаллифнинг автореферати. дис.юридик фанлар.номз. - Москва, 1994. - С. 5.

⁵ Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 18-моддасида ҳар кимсанинг тенглиги, 46-моддасида - аёллар ва эркаклар тенглиги мустақамланган.

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги УП-4947-сонли "2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида" ги фармони // Ўзбекистон Республикасининг Тўғлам қонун ҳужжатлари, 2017 й., 6-сон, модда. 70, № 20, м. 354, № 23, м. 448, 29-модда. 683-модда. 685, 34-модда. 874, № 37, м. 982.

⁷ Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 20 октябрдаги 841-сонли "2030 йилгача бўлган даврда барқарор ривожланиш соҳасида миллий мақсад ва вазифаларни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида" ги қарори // Миллий қонунчилик базаси, 23.10.2018 й., 09/18/841/2081 ...

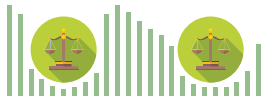


ваколатини кузатиб бориш ва баҳолаш учун гендер кўрсаткичларини (сифатий ва миқдорий) ишлаб чиқиш учун тайёрланган. Шу билан бирга, ушбу қўлланманинг мақсадини ҳисобга олган ҳолда, тадқиқот доираси суд тизимининг фаолияти билан чекланган бўлиб, суд тизимидаги бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ва тузилмалар фаолиятини қамраб олмайди.

Ушбу қўлланма одил судлов амалиётида гендер кўрсаткичларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш зарурлигини асослаб беради. Шунингдек, мазкур қўлланма доирасида аёлларнинг одил судловга эришиш имкониятларини ва аёл судьяларнинг мамлакат суд идораларида вакиллигини таъминлашда эришилган натижаларни ўлчаш учун гендер индикаторларини (сифат ва миқдорий) ишлаб чиқилди ва кейинчалик «Гендер ва суд тизими» номли миқдорий кўрсаткичларнинг Ўзбекистон Республикасининг мавжуд гендер кўрсаткичлари рўйхатини тўлдириш учун алоҳида йўналиши сифатида тақдим этилади.

Қўлланманинг мақсади контекстга боғлиқ ва гендер нуқтаи назаридан аниқ кўрсаткичларни белгилаш орқали самарали суд мониторинги тизимини яратишга ҳисса қўшишдир.





1 Боб. Одил судлов соҳасида гендер кўрсаткичлари: умумий қоидалар

1.1. Гендер кўрсаткичлар тушунчаси ва турлари

Гендер кўрсаткичлари (гендер-сезгир кўрсаткичлар) – бу маълум вақт ичида жамиятда юз берадиган гендер аҳамиятли ўзгаришларни умумлаштириш учун миқдорий ва сифат кўрсаткичларидан фойдаланадиган кўрсаткичлар ёки ўлчагичлар ҳисобланади.

Гендер кўрсаткичлари бошқа баҳолаш техникалари билан биргаликда умумий лойиҳаларда ҳам, аҳолининг ҳар иккала ижтимоий-гендер гуруҳлари манфаатларини ҳисобга олишга қаратилган махсус ташаббусларда ҳам давлат фаолияти натижаларини ўлчаш учун зарур ва фойдалидир.

Кўрсаткичлар икки турга бўлинади: миқдорий ва сифат.

Миқдорий кўрсаткичлар аҳолини рўйхатга олиш, оммавий ижтимоий тадқиқотлар ва статистик маълумотларни тўплаш натижасида олинган маълумотларга асосланади. Улар иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий ўзгаришларни ўрганиш учун ишлатилади.

Сифат кўрсаткичлари янада нозик ижтимоий жараёнларни ўлчайди: масалан, ҳаётдан, қадриятлардан, стереотиплардан қониқиш даражаси. Бу муаммоли жойларни аниқлаш ва миқдорий кўрсаткичлардан фойдаланиш, шунингдек, миқдорий ва сифат маълумотларни изоҳлаш учун махсус таҳлилий тартибларни ўтказишни аниқлатади.

Кўрсаткичлар ривожланиш ҳаракатларини мониторинг қилиш ва баҳолаш учун асосий воситадир. Гендер кўрсаткичларининг фойдалилиги уларнинг вақт ўтиши билан аёллар ва эркакларнинг ҳолати ва ролидаги ўзгаришларни кўрсатиши ва шу тариқа гендер тенглиги мақсадига эришилганини аниқлаш ва таҳлил қилиш имкониятини беради⁸.

Гендер кўрсаткичлари гендер статистикаси ва гендер бўйича таснифланган маълумотлар тушунчалари билан чамбарчас боғлиқдир.

Гендер бўйича таснифланган маълумотлар – сиёсат ва дастурлар, тадқиқотлар, стратегик

режалаштириш, лойиҳаларни амалга ошириш, мониторингини ва баҳолашнинг гендер таҳлилини ўтказиш учун гендер тафовутини ҳисобга олган ҳолда (яъни эркаклар ва аёллар учун алоҳида) миқдорий ва сифатий маълумотларни йиғиш ва улардан фойдаланишни аниқлатади. Гендер бўйича таснифланган маълумотлардан фойдаланилганда, ресурслардан фойдаланиш ва уларни назорат қилиш, меҳнат тақсимооти, ҳаракатланишлик (мобиллик), қарор қабул қилиш каби соҳаларда гендер масалалари билан боғлиқ жиҳатлар аниқлайди ва таҳлил қилинади⁹.

Гендер статистикаси гендер тафовутларни аниқлаш ва уларни мунтазам равишда ўрганиш учун барча стратегик йўналишларда аёллар ва эркакларнинг ҳақиқий шароитини етарли даражада акс эттиради. Гендер статистикаси деганда мавжуд барча статистик мавзулар - инсон тўғрисидаги тўпланадиган барча маълумотлар тушунилади., жумладан: (1) жинс бўйича таснифланган маълумотлар; (2) гендер муаммоларини акс эттирувчи статистика (гендер кўрсаткичлари) ва (3) статистиканинг барча соҳаларига гендер ёндашувини жорий этиш¹⁰.

Кўрсаткичларнинг аҳамияти шундаки, улар вазиятлар таҳлилини янада аниқроқ амалга ошириш имконини беради¹¹. Кўрсаткичлар жараённи кузатиб бориш ва баҳолаш учун, шунингдек, ҳисобот беришни таъминлаш учун зарур шартдир. Тегишли миқдорий кўрсаткичлардан фойдаланиш ҳисобот таййорлашни оптималлаштиради, уни янада шаффоф ва самарали қилади, шунингдек, шартномавий органлар ва инсон ҳуқуқларимониторинги бўйича бошқа механизмларнинг тавсиялари ва хулосаларини бажариш сифатини оширади¹². Шундай қилиб, кўрсаткичлар нафақат мониторинг учун, балки режалаштириш, маълумотларга асосланган ҳолда қарорлар қабул қилиш учун самарали воситадир. Шунингдек, кўрсаткичлар орқали, инсон ҳуқуқлари поймол бўлишининг энг кенг тарқалган турларини аниқлаш мумкин¹³.

⁸ <http://www.owl.ru/gender/317.htm>

⁹ http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/glossary/g.htm

¹⁰ <https://stat.uz/ru/227-ofytsyalnaia-statistika-ru/hendernaia-statistika-ru/1612-gendernaya-statistika>

¹¹ Амалдаги кўрсаткичлар: амалга ошириш ва мониторинг. УВКПЧ.

¹² Amaldagi ko'rsatkichlar: amalga oshirish va monitoring. УВКПЧ.

¹³ AnnJanette Rosga and Margaret L. Satterthwaite, The Trust in Indicators: Measuring Human Rights, 27 Berkeley J. Int'l Law. 253 (2009); Disaggregated data and human rights. University of Essex, HR Centre clinic, 2013. – P. 7.



1.2. Аёллар ҳуқуқларини таъминлаш ва ҳимоя қилиш борасида суд тизими фаолиятини баҳолаш учун гендер кўрсаткичларининг зарурлиги

Кўплаб кўрсаткичлар ҳозирда кўплаб соҳаларда маълумотлар ва турли вазиятларга қараб қарор қабул қилишда зарур омил бўлиб келмоқда. Айниқса, инсон ҳуқуқлари соҳасида кўрсаткичини ишлаб чиқишга бўлган эътибор тобора кучаймоқда. БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича идоралари ўзларининг умумий тавсиялари ва хулосаларида, бир қатор асослар (шу жумладан, жинси) бўйича таснифланган статистикани тўплаб бориш тизимини такомиллаштириш ва давлатларнинг инсон ҳуқуқлари соҳасидаги мажбуриятларига риоя этилиши сифатининг мониторингини таъминловчи кўрсаткичларни ишлаб чиқишни тавсия қилмоқдалар.

БМТнинг Аёлларга қарши зўравонликка барҳам бериш қўмитаси ушбу масалага алоҳида эътибор қаратган. Қуйида Қўмитаниннг умумий тавсияларидан парчалар келтирилган.

БМТнинг Аёлларни камситишга барҳам бериш қўмитаси (АКБҚ). Умумий тавсиянома № 9 – Аёлларнинг аҳволи тўғрисидаги статистика

АКБҚ ...манфаатдор идоралар ўзлари қизиқтирган ихтиёрий соҳадаги аёлларнинг ҳолати тўғрисидаги маълумотларни ола-олишлари учун, аъзо давлатларга аҳолини рўйхатга олиш ва бошқа ижтимоий-иқтисодий тадқиқотларни ташкил этиш учун масъул бўлган миллий статистика идоралари томонидан сўровномаларни жинслар бўйича таснифланган маълумотларни мутлақ кўринишда ҳамда фоизларда жамлаб бориш тавсия этади.

Умумий тавсиянома 12 – Аёлларга нисбатан зўравонлик

АКБҚ иштирокчи давлатларга ўз даврий маърузаларида аёлларга нисбатан барча зўравонлик хатти-ҳаракатлари ва зўравонлик қурбонлари бўлган аёллар тўғрисидаги статистик маълумотларни киритишни тавсия қилади.

Умумий тавсиянома №19 – Аёлларга нисбатан зўравонлик

с) иштирокчи давлатларга зўравонликнинг кўлами, сабаблари ва оқибатлари, зўравонликнинг олдини олиш ва унга қарши кураш чоралари самарадорлиги тўғрисида статистика ва тадқиқотлар тўплашни рағбатлантириш тавсия этилади;

Умумий тавсия № 23 – сиёсий ва ижтимоий ҳаёт
d) Ушбу ҳуқуқлардан (масалан, давлат лавозимини эгаллаш ҳуқуқидан) фойдаланаётган эркаклар ва аёллар фоизини кўрсатадиган статистик маълумотларни тақдим этиш тавсия этилади;

АКБҚ қўмитасининг 33-сонли умумий тавсиялари¹⁴

Маълумотлар тўплаш:

II) барча даражадаги ҳуқуқни муҳофаза қилиш, суд ва суддан ташқари (квазисуд) муассасаларида ишлайдиган эркаклар ва аёллар сони;

III) ҳуқуқий ёрдам кўрсатадиган эркак ва аёл адвокатлар, шу жумладан, юристларнинг сони ва географик жойлашуви;

IV) суд, махсус суд ва маъмурий органларга юборилган даъволар ва шикоятларнинг характери ва сони, шикоят қилувчининг жинсига қараб тақсимланиши;

АКБҚ қўмитасининг 33-сонли умумий тавсиялари 60 (II) бундай муассасаларнинг кадрлар таркиби ва улар бажараётган фаолияти гендер ўзига хосликни мужассам этишини таъминлаш;

64 f) адолатни таъминлашнинг плюралистик механизмлари устидан назорат қилиш, баҳолаш ва ҳисобот бериш учун масъул бўлган органларда тенг даражада ва барча даражаларда аёлларнинг иштирок этишини таъминлаш;

Юқоридаги тавсиялар асосида суд тизимига бевосита алоқадор статистик маълумотларни йиғишнинг иккита йўналиши мавжуд:

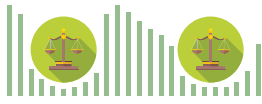
- аёлларга нисбатан зўравонлик ҳолатлари тўғрисидаги маълумотлар;
- аёлларнинг суд тизимидаги вакиллиги тўғрисидаги маълумотлар.

Аёлларни зўравонликдан ҳимоя қилиш, шунингдек, уларнинг давлат органларида (шу жумладан, суд тизимида) вакиллигини таъминлаш – аёллар ҳуқуқлари бўйича халқаро ҳужжатларда кўзда тутилган давлатларнинг халқаро мажбуриятларидан биридир¹⁵.

Шуни таъкидлаш керакки, Пекин декларацияси ва ҳаракатлар платформаси (232 (м)), шунингдек,

¹⁴ Аёлларга нисбатан камситилишнинг барча турларини йўқ қилиш тўғрисидаги конвенция, аёлларнинг одил судловга эришиш тўғрисида 33-сонли умумий тавсияси: <http://oon.rightsrf.ru/upload/files/GR33.pdf>

¹⁵ Ушбу ҳужжатларнинг умумий кўриниши аёлларнинг одил судловдан фойдаланиш имкониятлари ва суд тизимидаги аёлларнинг вакиллиги тўғрисида аввалги 2 та эслатмада келтирилган.



аёлларнинг судьялар, адвокатлар ва суднинг бошқа мансабдор шахслари сифатида ишлашда эркаклар билан тенг ҳуқуқлилигини таъминлаш зарурлигини ҳам белгилайди.

Махсус маърузачи давлатларни барча давлат органлари томонидан ушбу қонунларга риоя этилишини кузатишга чақиради ва суд тизимидан барча даражадаги аёллар ва эркакларнинг суд тизимида тенг вакиллигини таъминлаш учун барча зарур чораларни кўришга чақиради. Суд тизимида аёлларнинг муносиб вакиллиги бўйича қўшимча тадқиқотлар талаб этилади¹⁶.

Юқорида айтиб ўтилганидек, статистикани тўплаш учун улар асосида тўпланадиган кўрсаткичларни аниқ ишлаб чиқиш зарур.

Шу мақсадда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Гендер кўрсаткичларининг минимал тўплами ишлаб чиқилган.

БМТнинг минимал гендер кўрсаткичлари 52 кўрсаткични ўз ичига олади, шу жумладан¹⁷:

- 19 кўрсаткич – иқтисодий тузилма, ишлаб чиқариш фаолиятида қатнашиш, ресурслардан фойдаланиш бўйича;
- 12 – таълимга оид;
- 11 – соғлиқни сақлашга оид;
- 5 – жамоат ҳаётида иштирок этиш ва қарорлар қабул қилиш масалалари (шу жумладан, аёл-судьялар ва аёл-милиция\ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизимидаги ходимларининг сони);
- 5 – аёллар ва болалар ҳуқуқлари тўғрисида (шу жумладан, уйдаги зўравонлик ва бошқа зўравонлик турлари қурбонлари сони).

«Гендер ва одил судлов» кўрсаткичларининг алоҳида гуруҳи мавжуд эмас. Бироқ 52 кўрсаткичдан 4 таси ушбу мавзу билан боғлиқ («одил судлов» атамаси нафақат суд тизими сифатида кенг маънода қўлланилади):

- аёл-судьялар сони;
- ҳуқуқни муҳофаза қилиш тизимидаги аёллар сони;
- жинсий шерик томонидан зўравонлик қурбонлари сони;
- бошқа шахслар томонидан зўравонлик қурбонлари сони (жинсий шерикдан ташқари).

Бироқ номидан кўриниб турибдики, ушбу кўрсаткичлар тўплами минимал бўлиб, мукамал

эмас. Давлатлар камида 52 та кўрсаткич бўйича гендер статистикасини йиғишлари керак.

Инсон ҳуқуқлари бўйича халқаро стандартлар минимал мажбуриятларни белгилайди ва инсон ҳуқуқларини таъминлаш ва ҳимоя қилишнинг юқори даражасини кафолатламайди. Шундай қилиб, ушбу тўплам мамлакатдаги аёлларнинг ҳолатини янада самарали мониторинг қилиш учун миллий даражада тўлдирилиши мумкин ва керак ҳамдир.

Халқаро ташкилотлар аниқ белгиланган кўрсаткичлар / кўрсаткичлар (шу жумладан, адолат тизимидаги ва умуман суд тизимидаги аёлларнинг аҳволи тўғрисида) асосида мамлакатдаги аёлларнинг аҳволи тўғрисидаги статистик маълумотларни тўплашни тавсия этадилар. Шу билан бирга, статистика маълумотларини тўплашнинг суд тизими билан бевосита боғлиқ бўлган иккита йўналиши мавжуд:

- аёлларга нисбатан зўравонлик ҳолатлари тўғрисидаги маълумотлар;
- аёлларнинг суд тизимидаги вакиллиги тўғрисидаги маълумотлар.

Шундан келиб чиққан ҳолда, биз ушбу йўналишда кўрсаткичларнинг 2 тоифасига эҳтиёж бор деган хулосага келишимиз мумкин:

- зўравонликка дуч келган аёлларни суд орқали ҳимоя қилиш самарадорлигини баҳолаш;
- аёлларнинг суд тизимидаги вакиллигини баҳолаш.

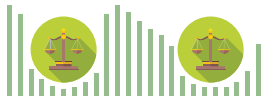
¹⁶ Судьялар ва адвокатларнинг мустақиллиги тўғрисида махсус маърузачи Габриела Кнаулиннинг маърузаси (A/HRC/17/30)

¹⁷ <https://genderstats.un.org/files/Minimum%20Set%20indicators%20web.pdf>



Гендер кўрсаткичларни қуйидаги турларга бўлиш мумкин:

1. Умумий (барча ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига тегишли)		2. Махсус (фақат суд тизимига тегишли)	
1.1. Барча ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари тизимида (ИИБ, прокуратура, адвокатура) аёлларнинг вакиллиги ҳусусида	1.2. Аёлларнинг барча ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига мурожаат қила олиши тўғрисида	2.1. Аёлларнинг суд тизимида вакиллиги	2.2. Аёлларнинг суд органларига кира олиши
сифатий	миқдорий	сифатий	миқдорий
МИСОЛЛАР			
<ul style="list-style-type: none"> • муассасада гендер стратегияси мавжудлиги 	<ul style="list-style-type: none"> • умумий аёллар сони; • раҳбар лавозимларда аёллар сони; 	<ul style="list-style-type: none"> • аёллар масалалари бўйича махсус бўлинулларнинг ходимларнинг мавжудлиги; • гендер масалалари бўйича тренинг; 	<ul style="list-style-type: none"> • гендер буйича камситиш ҳолатларида мурожат қилганлар сони;
	<ul style="list-style-type: none"> • гендер квоталар мавжудлиги; • стратегия борлиги; 	<ul style="list-style-type: none"> • умумий аёл-судьялар сони; • раҳбар лавозимларда аёл-судьялар сони; 	<ul style="list-style-type: none"> • гендер масалалари бўйича судьялар учун ўқитиш мавжудлиги;
			<ul style="list-style-type: none"> • гендер камситиш билан боғлиқ кўриб чиқилган ишларнинг сони; • аёллар томонидан содир этилган жиноятлар сони; • аёлларга нисбатан зўравонлик тўғрисидаги ишларнинг сони;



2-Боб. Ўзбекистонда гендер тадқиқотлари: муаммолар ва тараққиёт истиқболлари

2.1. Ўзбекистонда гендер кўрсаткичлари: ҳозирги ҳолат ва келгусида ривожланиш учун истиқболлар

1995 йилдан буён Ўзбекистон Республикаси БМТнинг «Хотин-қизларга нисбатан камситишларнинг барча шакллариغا барҳам бериш тўғрисида»ги Конвенцияси (АКБҚ)нинг иштирокчисидир. Мамлакат вақти-вақти билан Қўмитага ҳисобот тақдим этади. 2019 йилда олтинчи ҳисобот тақдим этилди.

Ҳисоботлар асосида Қўмита гендер статистикаси ва гендер кўрсаткичларига алоҳида эътибор қаратган ҳолда якуний кузатувларни тақдим этади.

Кўрсаткичларни ишлаб чиқиш зарурати Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг инсон ҳуқуқлари бўйича шартномавий органларининг якуний кузатувларидан келиб чиқади. Масалан, АКБҚ ва "Бола ҳуқуқлари тўғрисида" Конвенция хулосалари маълумотларни йиғиш тизимини такомиллаштириш ва кўрсаткичларни ишлаб чиқишни тавсия қилади.

Масалан, Қўмита иштирокчи давлатга гендер тенглигига эришиш ҳамда аёлларнинг ўз ҳуқуқларидан яхшироқ фойдаланишга қаратилган сиёсат ва дастурларнинг таъсири, самарадорлигини баҳолаш учун зарур бўлган жинси ва бошқа тегишли омиллар бўйича маълумот йиғишни яхшилаш учун гендер кўрсаткичлари тизимини ишлаб чиқишни таклиф қилади.

Маълумот: Ўзбекистонда гендер статистикасини оммалаштириш бўйича биринчи қадамлар 90-йилларнинг охирларида амалга оширилган. Ўша вақтдан бошлаб республикада гендер кўрсаткичлари бўйича рисолалар мунтазам равишда нашр этилиб келинмоқда. Ҳар бир нашр олдинга қадам бўлиб, гендер кўрсаткичларини ишлаб чиқиш ва тарқатишда муҳим босқичга айланади. Масалан, 2002 йилда Макроиқтисодиёт вазирлиги ва Хотин-қизлар қўмитаси томонидан нашр этилган «Ўзбекистонда аёллар ва эркаклар» рисоласи (БМТТД ва ОТБ кўмағида) 9 та стратегик йўналиш бўйича кўрсаткичларни, шу жумладан, бошқарув, сиёсий ҳаёт ва тадбиркорлик тўғрисидаги биринчи маълумотларни тўплаган биринчи нашр бўлди. ... Ўшандан бери халқаро ташкилотлар ёрдамида 2002,

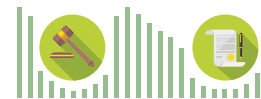
2007, 2010 ва 2012 йилларда шунга ўхшаш бир қатор нашрлар пайдо бўлди. Уларнинг барчаси маъмурий манбаларда ва сўров натижаларида мавжуд бўлган асосий гендер кўрсаткичларини тақдим этади. Ўзбекистонда гендер статистикаси бўйича маълумотлар бир қатор манбалардан тўпланади. Гендер бўйича тақсимланган маъмурий ҳисоботлар, аҳолини рўйхатга олиш ва статистик тадқиқотлар билан бир қаторда Кўп кўрсаткичли кластерли тадқиқотлар (КИКТ) маълумотлари, шунингдек, DHS, LSS ва уй хўжалиқларининг тадқиқотлари мавжуд.

Шу сабабли Қўмита аёлларнинг аҳволи билан боғлиқ статистика бўйича 9-сонли (1989 й.) умумий тавсиясига иштирокчи давлатнинг эътиборини қаратади ва иштирокчи давлатга техник ёрдам кўрсатиш ва кучайтириш учун БМТнинг тегишли идоралари билан боғланишни тавсия қилади, шунингдек, маълумотларни тўғри тўплашни таъминлашга ёрдам берадиган аёллар уюшмалари билан ҳамкорлик қилишни тавсия этади¹⁸.

Хусусан, Қўмита қуйидагиларни тавсия қилади:

- Кейинги ҳисоботларга жинси бўйича тавсифланган маълумотларни киритиш;
- Ҳисоботга жинслар, ҳудудлар (қишлоқ ва шаҳар) ва даражаси (давлат ва минтақавий даражада) бўйича тавсифланган статистика ва статистик таҳлилларни киритиш, бу эса сиёсат ва дастурларнинг самарадорлигини, эришилган тўсиқлар ва натижаларни кўрсатувчи кўрсаткичларни таъминлайди;
- Ҳисоботларга зўравонлик қурбонлари учун хизматлар, шу жумладан, инқироз ва ижтимоий мослашув марказларида кўрсатиладиган хизматлар тўғрисидаги маълумотларни, шунингдек, аёлларнинг бундай хизматлардан фойдаланиш имкониятлари, қамрови ва самарадорлиги тафсилотларини киритиш;
- Аёллар ҳолати тенденциялари ва аёллар учун амалда тенгликка эришиш

¹⁸ CEDAW, Ўзбекистоннинг бешинчи даврий ҳисоботи бўйича якуний кузатувлар 2015.



борасидаги ютуқларни баҳолаш учун давлат маълумотларини тўплашни, шу жумладан, ўлчанадиган кўрсаткичлардан фойдаланишни кучайтириш ва бунинг учун етарли бюджет маблағларини ажратиш.

БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича органларининг якуний кузатувлари ва тавсияларини инобатга олган ҳолда, Ўзбекистонда маълумотлар тўплаш тизимини такомиллаштириш бўйича чора-тадбирлар кўрилмоқда. Қуйидаги тадбирларни таъкидлаш мумкин:

- | | |
|--|--|
| а) Веб-сайт яратиш: www.gender.stat.uz | Ушбу Интернет-ресурс гендер статистикасини янада яхшилаш, жинси бўйича ажратилган маълумотларни мунтазам ва ўз вақтида чиқариш мақсадида гендер статистикасининг электрон маълумотлар базасини яратишга қаратилган биринчи уринишдир. Жамиятдаги аёллар ва эркакларнинг ҳолатини қиёсий таҳлил қилиш имконини берадиган янги кўрсаткичларни тизимлаштириш, жорий этиш ва ишлаб чиқиш бўйича халқаро ташкилотларнинг тавсиялари инобатга олинган. Ушбу иш миллий статистика доирасида олиб борилмоқда, ислохотларни чуқурлаштириш ва жамиятни демократлаштириш ҳисобига мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг янги қирраларини етарли даражада акс эттиришга қаратилган ²⁰ . |
| б) 54 гендер кўрсаткичларни жорий этиш | <ul style="list-style-type: none"> • Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 7 март №ПҚ-4235 қарорига²¹ биноан 54 та гендер кўрсаткичлар тасдиқланган бўлиб, улардан 4 таси олий судловга тегишли: • аёл судьялар сони; • ИИБ бўлимларида аёллар сони; • охириги 12 ой ичида яқин шериги бўлган ва фаол ёки олдинги яқин шериги томонидан жисмоний ва / ёки жинсий зўравонликка дучор бўлган аёллар (15–49 ёш); • 15 ёшдан бошлаб яқин шериклари бўлмаган шахслар томонидан жинсий зўравонликка учраган аёлларнинг (15–49 ёш) улуши. |
| с) «Аёллар ва эркакларнинг тенг ҳуқуқлилиги ва тенг имкониятларининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуннинг 3-, 8-моддалари» | <p>«Аёллар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқлар ва тенг имкониятларнинг кафолатлари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонуни:</p> <p>3-модда.²² Гендер статистикаси.</p> <p>Гендер статистикаси бу давлат статистикасининг бир қисми бўлиб, жамиятнинг барча соҳаларидаги аёллар ва эркакларнинг ҳолати тўғрисидаги жинс бўйича тақсифланган маълумотларни ўз ичига олади, турли жинсдаги шахсларнинг ижтимоий ва сиёсий ҳаётнинг барча соҳаларидаги мавқеини акс эттирувчи, жамиятдаги гендер муаммолари ва муносабатларни ёритиб беради.</p> <p>8-модда. Гендер статистикасини шакллантириш.</p> <p>Давлат статистика органлари гендер кўрсаткичлари асосида жамиятнинг барча соҳаларидаги аёллар ва эркакларнинг ҳолатини акс эттирувчи статистик маълумотларни тўплайди, ишлаб чиқади жамлаб боради, сақлайди, таҳлил қилади ва нашр этади.</p> <p>Гендер кўрсаткичларини шакллантириш қуйидагиларга асосланади.</p> <ul style="list-style-type: none"> • давлат статистика органлари томонидан ўтказиладиган давлат статистика кузатувлари; • давлат органларининг маъмурий маълумотлари; • давлат ва хўжалик бошқаруви органлари, маҳаллий ижро ҳокимияти органлари томонидан мунтазам равишда олиб бориладиган статистик кузатувлар. |

¹⁹ <https://gender.stat.uz/ru/>

²⁰ Постановление Президента Республики Узбекистан «О мерах по дальнейшему усилению гарантий трудовых прав и поддержке предпринимательской деятельности женщин»: <https://lex.uz/ru/docs/4230938>

²¹ <https://lex.uz/docs/4494873>



- d) «Аёлларни тазйиқ ва зўронликдан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонунни қабул қилиш **16-модда. Аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонлик ҳолатлари тўғрисида статистика ва хабарлар.** Тазйиқ ва зўравонлик қурбонлари, шунингдек, зўравонлик қилган ёки зўрлик ишлатишга мойил бўлган шахслар тўғрисидаги маълумотлар ваколатли органлар ва ташкилотлар томонидан Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитасининг ягона электрон маълумотлар базасига киритилади.

Юқоридаги чора-тадбирлар таҳлили шуни кўрсатадики, гендер статистикаси ва шу билан бир қаторда кўрсаткичларга бўлган эътибор катта аҳамиятга эга.

Маълумот: Бундан ташқари, қўшма лойиҳалар доирасида гендер кўрсаткичларини ривожлантириш бўйича чоралар кўрилмақда. Масалан, УДШ (БМТнинг инсон ҳуқуқлари ва универсал даврий шарҳи) лойиҳаси 2019 йилда CEDAW Конвенциясини бажариш бўйича кўрсаткичларни ишлаб чиқди. Конвенциянинг ҳар бир моддаси, шу жумладан, аёлларни суд орқали ҳимоя қилиш ва уларнинг суд тизимидаги ваколатига тегишли кўрсаткичлар ишлаб чиқилган.

Инсон ҳуқуқлари бўйича миллий марказ вақти-вақти билан CEDAW конвенциясининг бажарилиши тўғрисида ҳисобот тайёрлаётганда барча давлат идораларига Конвенция қоидаларининг бажарилиши бўйича сўровномаларни юборади, улар орасида аёллар орасида одил судловга эришиш ва аёлларнинг суд тизимидаги вакиллиги тўғрисидаги маълумотлар мавжуд.



2.2. Ўзбекистонда суд тизими учун гендер кўрсаткичлари

Ҳозирги пайтда Ўзбекистонда суд тизимининг гендер таркиби 1 кўрсаткич – «Судьялар орасида аёллар улуши» асосида баҳоланмоқда. Шундай қилиб, 2019 йил маълумотларига кўра, Ўзбекистонда суд тизимида 1208 аёл ишлайди²², аёлларнинг суд тизимидаги улуши 12% ни ташкил этади.

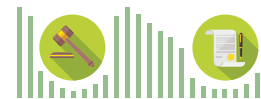
Шу билан бирга, gender.stat.uz сайтида судлар бўйича тақсимот мавжуд эмас, яъни аёллар иш юритадиган судлар тури, шунингдек, судлар даражаси бўйича (вилоят ёки туман / туманлараро) аниқ маълумотлар йўқ.

Бундан ташқари, маълумотлар судьялар сони билан чекланган, аммо суд тизимининг бошқа

аъзоларига тегишли эмас. Бошқача қилиб айтганда, тўпланган статистик маълумотлар жуда умумлашма бўлиб, йиғилган маълумотларни ўз ичига олмайди, аёлларнинг суд тизимидаги аҳволи тўғрисида аниқ тасаввурни бермайди. Шу сабабли бу соҳани такомиллаштириш талаб этилади.

Шу муносабат билан таъкидлаш жоизки, БМТнинг инсон ҳуқуқлари бўйича органларининг Ўзбекистонга нисбатан тавсияларидан бири аёлларнинг суд тизимидаги вакиллигини ошириш ҳисобланади. Энг кенг тарқалган тавсиялардан яна бири – бу жинсга оид статистик маълумотларни тўплашни таъминлаш.

²² Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пактнинг 16 ва 17-моддалари бўйича Ўзбекистон томонидан 2019 йилда тақдим этилган учинчи даврий ҳисобот. Ҳисобот матни: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=E%2fC.12%2fUZB%2f3&Lang=ru



Бу нафақат минтақалар, балки судларнинг мавқеи, тури ва даражаси бўйича ҳам аниқроқ маълумотларни тўплашни талаб қилади, бу эса суд тизимида аёлларнинг вакиллиги тўғрисида янада яхлит ва аниқ тасаввурга эга бўлишни таъминлайди.

Ўзбекистон Республикасининг «Эркаklar ва аёлларнинг тенг ҳуқуқлилиги ва тенг имкониятларининг кафолатлари тўғрисида» ва «Аёлларга нисбатан тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида» қонунларининг қабул қилиниши инобатга олиниб, улар аёлларга нисбатан жинси бўйича камситиш ёки зўравонлик ҳолларида судга мурожаат қилиш ҳуқуқини беради ва, ўз ўрнида, суд тизимида гендер кўрсаткичларини ишлаб чиқишнинг долзарблиги ошиб боради.

Суд тизимида гендер кўрсаткичларини ишлаб чиқиш зарурати фойдасига қуйидаги далилларни келтириш мумкин:

1. Турли соҳаларда гендер тенглигини мониторинг қилиш учун гендер кўрсаткичларини ишлаб чиқиш жаҳон амалиётидаги энг яхши тенденциялардан биридир. Белгиланган кўрсаткичларга эга бўлиш мониторингнинг сифатини яхшилашга ёрдам беради, шунингдек, гендер тенглик тўғрисида батафсил маълумот киритиш орқали маърузаларнинг мазмунини оширади.
2. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг инсон ҳуқуқлари бўйича органларининг Ўзбекистоннинг жинсга оид маълумотлар тизimini такомиллаштириш ва тегишли кўрсаткичларни ишлаб чиқиш зарурати тўғрисидаги қоидаларнинг бажарилиши юзасидан ҳисоботларини кўриб чиқиш натижалари бўйича хулосалари.
3. Суд тизимида эркаklar ва аёлларнинг нисбати тўғрисида батафсил статистик маълумотларнинг мавжуд эмаслиги, ушбу соҳага алоқадор кўрсаткичларнинг кам миқдорда мавжудлиги ва уларни кенгайтириш зарурати.
4. «Аёллар ва эркаklarнинг тенг ҳуқуқлилиги ва тенг имкониятларининг кафолатлари тўғрисида» ва «Аёлларни таъқиб қилиш ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида»ги қонунлар қабул қилиниб, унда гендер статистикаси ва гендер кўрсаткичлари / кўрсаткичлари, шунингдек, қонун-қоидалар бузилганда судга мурожаат қилиш ҳуқуқи мавжудлиги. Адлия тизимида гендер кўрсаткичларининг ривожланиши ушбу

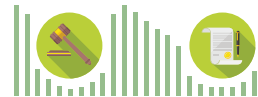
қонунларнинг қоидаларини аниқлаштириш ва амалга оширишга ёрдам беради.

5. Белгиланган кўрсаткичлар асосида маълумот тўплаш суд тизимидаги аёллар ва эркаklarнинг нисбати ва аёлларнинг одил судловга эришиш имкониятлари тўғрисида батафсилроқ маълумот беради, муаммоларни аниқлаш ва суд тизimini янада такомиллаштириш устуворликларини аниқлашга ёрдам беради.



2.3. Одил судлов тизимида таклиф қилинган миқдорий-гендер кўрсаткичлари/кўрсаткичлар рўйхати

№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
Одил судлов тизимида (суд органларида) аёлларнинг вакиллиги				
1.	Судлар тури (жиноий, фуқаролик, маъмурий, иқтисодий, ҳарбий), суд инстанцияси (биринчи инстанция суди, вилоят суди, Олий суд), вилоят бўйича аёл судьялар ва эркак судьяларнинг нисбати.	Судьялар Олий Кенгаши Олий суд	Аёлларга нисбатан камситишни тугатиш тўғрисидаги конвенция, 7-модда CEDAW қўмитасининг 23-сонли умумий тавсиялари 7-модда Иштирок этувчи давлатлар мамлакатнинг сиёсий ва ижтимоий ҳаётида аёлларга нисбатан камситишни бартараф этиш учун барча зарур чораларни кўради ва, хусусан, аёллар эркаклар билан тенг шaroитда: ... (б) давлат сиёсатини шакллантириш ва амалга оширишда иштирок этади, давлат лавозимларини эгаллайди ва давлатнинг барча даражаларида барча давлат вазифаларини бажаради;	ПҚ-4235 даги 47-кўрсаткич БМТ Глобал гендер кўрсаткичларидаги 47-кўрсаткич БРМ 5 БРМ 16
2.	Аёллар судьяларнинг вилоятлар бўйича раҳбар лавозимлардаги эркак судьяларга нисбати	Судьялар Олий Кенгаши Олий суд	БРМ 5 Муаммо: гендер тенгликни ва барча даражадаги аёллар ва қизларнинг ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтиришга қаратилган тўғри сиёсат ва мажбурий қонунларни қабул қилиш ва такомиллаштириш. Кўрсаткич: Раҳбар лавозимларда аёлларнинг улуши.	
3.	Судьялар Олий Кенгаши раҳбарлик лавозимларида ишлайдиган аёлларнинг эркакларга нисбати	Олий Суд Кенгаши	Пекин декларацияси ва ҳаракатлар платформаси 192 (г) Барча ёшдаги аёллар учун мартаба ошириш дастурларини ишлаб чиқиш. Аёл ва эркакларга камситмайдиган меҳнат муносабатларини ҳамда турли хил иш ва бошқарув услубларини хурмат қилишни тарғиб қилиш учун аёллар ва эркаклар учун махсус тренинглар ўтказиш.	
4.	Жинслар бўйича ажратилган ҳар 100000 аҳолига тўғри келадиган судьялар сони.	Судьялар Олий Кенгаши, Давлат Статистика Қўмитаси	Пекин декларацияси ва ҳаракатлар платформаси, 232 (м) Судьялар, адвокатлар ва суднинг бошқа мансбдор шахслари сифатида ишлашда аёлларнинг эркаклар билан тенг ҳуқуқлилигини таъминлаш.	
5.	Судьялар Олий Кенгаши, шу жумладан, судьялар ва техник ходимлар таркибидаги аёлларнинг эркакларга нисбати.	Судьялар Олий Кенгаши		



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
			<p>CEDAW қўмитасининг 33-сонли умумий тавсиялари</p> <p>60 (ii) бундай муассасаларнинг штатлари ва фаолияти жинсга боғлиқлигини таъминлаш; 64 f) одил судловнинг плюралистик механизмлари бўйича мониторинг, баҳолаш ва ҳисобот бериш учун масъул бўлган органларда тенг даражада ва барча даражаларда аёлларнинг иштирок этишини таъминлаш;</p> <p>БМТ Банинг 2012 йил 67/1 резолюцияси</p> <p>16. Биз аёллар эркаклар ва аёллар ўртасидаги тенглик асосида қонун устуворлиги имтиёзларидан тўла фойдаланишини таъминлаш ва қонундан уларнинг тенглигини ҳимоя қилиш ва уларнинг тўлиқ ва тенг равишда иштирок этишини таъминлаш, шу жумладан, бошқарув ва адлия тизимида фойдаланиш мажбуриятини олиш муҳимлигини тан оламиз. Аёлларга нисбатан камситиш ва зўравонликнинг барча шакллари олдидан олиш ва йўқ қилиш, уларнинг тўлиқ ҳуқуқлари ва имкониятлари ҳамда адлия тизимида тўлиқ киришни таъминлаш учун тегишли ҳуқуқий ва қонунчилик базасини яратиш тарафдори эканлигини яна бир бор тасдиқлаймиз.</p> <p>Судьяларнинг мустақиллиги тўғрисидаги БМТнинг асосий тамойиллари</p> <p>Судьяларни танлашда, бу одамга нисбатан ирқи, ранги, жинси, дини, сиёсий ва бошқа эътиқодлари, миллий ёки ижтимоий келиб чиқиши, мулк, синф ёки бошқа мақомига кўра ҳеч қандай камситиш бўлмаслиги керак</p> <p>Судьялар ва адвокатларнинг мустақиллиги бўйича махсус маърузачиси Габриела Кнаулининг маърузаси (A/HRC/17/30)</p> <p>1. Суд тизимида аёлларнинг муносиб вакиллигини таъминлаш</p> <p>48. Судлар ва трибуналлар аёлларнинг эҳтиёжларини қондириш ва уларнинг инсон ҳуқуқларини ҳимоя қилишни таъминлаш учун жамият ва аёлларнинг суд тизимида бўлган ишончи жуда муҳимдир. Шу муносабат билан Махсус маърузачи Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Инсон ҳуқуқлари бўйича Олий комиссари Наванетем Пиллейнинг таъкидлашича, аёлларнинг одил судловни амалга оширишда, шу жумладан, миллий судлар чиқарилган қарорларда иштирок этишини таъминлашнинг ягона усули – бу аёллар тажрибасидан фойдаланиш. Жамият хилма-хиллигини акс эттирадиган ва шунинг учун суд масалаларини ҳал қилишда тегишли сезгирликни намоён эта оладиган аёл судьяларни тайинлаш.</p>	



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
			<p>52. Аёллар ва эркакларнинг суд тизимида тенг вақиллигини таъминлаш учун кўшимча чоралар зарур. Судья, прокурор лавозимига тайинланадиган ёки адвокатлар рўйхатига киритиладиган аёл адвокатларни ёллаш билан боғлиқ муаммолар мавжуд бўлганда, ижодий стратегиялар, шу жумладан, қамраб олиш ва тармоқни кенгайтириш бўйича чоралар қўлланилиши керак.</p> <p>63. Махсус маърузачи давлатларни барча давлат ҳокимияти идоралари томонидан ушбу қонунларга риоя этилишини кузатишга чақиради ва суд тизимидан барча даражадаги аёллар ва эркакларнинг суд тизимида тенг вақиллиги учун барча зарур чораларни кўришга чақиради. Аёлларнинг суд лавозимларида муносиб вақиллиги бўйича кўпроқ тадқиқотлар талаб этилади.</p> <p>CEDAW кўмитасининг Ўзбекистоннинг 2015 йилдаги бешинчи ҳисоботини кўриб чиқиши натижалари бўйича якуний мулоҳазалари</p> <p>14. Кўмига Конвенциянинг 4 (1)-моддасини эслатиб, вақтинча махсус чоралар тўғрисида унинг №25 (2004 йилдаги) умумий тавсиясини ёдга олиб, иштиракчи давлатга қуйидагиларни тавсия қилади:</p> <p>(а) Барча тегишли давлат амалдорлари ва раҳбарларини вақтинча махсус чоралар концепциясига ўргатиш, бундай чораларни қабул қилиш ва амалга ошириш, шу жумладан, вақтга боғлиқ бўлган мақсадларни белгилаш ва аёлларнинг вақиллиги етарлича бўлмаган ёки номақбул шароитларда бўлган соҳаларда, шу жумладан, ижтимоий ва сиёсий ҳаётда, таълим, соғлиқни сақлаш ва меҳнат соҳаларида; аёллар ва эркакларнинг ҳақиқатан ҳам ёки жиддий равишда тенг ҳуқуқлилигига эришиш учун квоталар жорий этиш;</p> <p>Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар бўйича Кўмитанинг Ўзбекистоннинг иккинчи даврий маърузаси бўйича якуний мулоҳазалари (E/C.12/UZB/CO/2)</p> <p>b) давлат ва хусусий муассасаларда, айниқса, қарорлар қабул қилишнинг юқори лавозимларида аёлларнинг тенг вақиллигини таъминлаш учун маълум сийёсатни илгари суриш ҳамда тарбият ва тушунтириш ишларини олиб бориш.</p>	



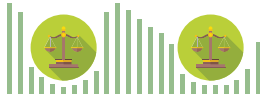
№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
Аёллар учун одил судловнинг мавжудлиги				
6.	<p>Ариза берувчининг жинси бўйича камситишни бартараф этиш ва моддий ва маънавий зарарни қоплаш тўғрисидаги аризалар сони ва суд томонидан кўриб чиқилган натижалар бўйича (кўриб чиқилмасдан қолдирилган, қарор қабул қилинган ва ҳ.к.).</p>	Олий Суд	<p>Аёлларга нисбатан камситишларнинг барча шаклларига барҳам бериш тўғрисидаги Конвенция иштирокчи-давлатлардан аёлларнинг ҳуқуқларини эркаклар билан тенг равишда таъминлашни ва ваколатли миллий судлар ва бошқа давлат идоралари орқали аёлларни ҳар қандай камситиш ҳаракатларидан самарали Ҳимоя қилишни таъминлашни талаб қилади (2-модда).</p> <p>Пекин декларацияси ва ҳаракатлар платформаси, 124 (h) банди Зўравонликка дуч келган аёлларга одил судлов механизмларидан фойдаланиш имкониятини бериш.</p> <p>SAT/S/UZB/SO/4 Ўзбекистоннинг тўртинчи даврий ҳисоботи бўйича якуний кузатишлар Иштирок этувчи давлат аёлларга нисбатан зўравонлик, шу жумладан, уйдаги зўравонликнинг олдини олиш учун аниқ қонунчилик ва бошқа чораларни кўриши керак. Иштирок этувчи давлат ўз қонунчилигидаги оиладаги зўравонлик ва никоҳга оид зўрлашни белгилаб, криминаллаштириши ва барча аёлларнинг тегишли тиббий, ижтимоий ва ҳуқуқий хизматлардан ва вақтинча бошпанадан фойдаланишини таъминлаши керак. Иштирок этувчи давлат зўравонлик қурбони бўлган аёлларни шикоятлар беришга ундаш учун механизмлар яратилишини таъминлаши ва зўравонлик ҳақидаги барча хабарларнинг тезкор, пухта ва самарали текширилишини, зўравонлик содир этганларнинг жазоланиши ва зўравонлик қурбони бўлган аёлларнинг муносиб тарзда зарари қопланишини, товон пули ва реабилитация билан таъминланиши керак.</p>	БРМ 16 16.3.1. Сўнгги 12 ой ичида ваколатли ҳокимият идорасига ёки бошқа расмий тан олинган низоларни ҳал қилиш механизмига шикоят қилган зўравонлик қурбонларининг улуши.
7.	<p>Зулм ўтказиш ва зўравонлик ёки уларни содир этиш таҳдиди ва аризаларнинг жинси бўйича келиб чиққан моддий ва маънавий зарарни қоплаш тўғрисидаги аризалар сони ва суд томонидан аризани кўриб чиқиш натижалари бўйича (кўриб чиқилмасдан қолдирилган, қарор қабул қилинган ва ҳ.к.).</p>	Олий Суд		



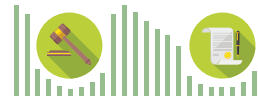
№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
8.	<p>Шахсларнинг процессуал ҳолати (гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ), жиноят ишини кўриб чиқиш босқичида (суриштирув, тергов, суд), шунингдек, адвокат иштирокида кўриб чиқилган (ҳуқуқий ёрдам кўрсатиш учун) жиноий ишларнинг сони, шунингдек, жинси бўйича ажратилган.</p>	<p>Олий Суд, Бош прокуратура</p>	<p>Хотин-қизларга нисбатан камситишни тугатиш кўмитасининг 28-сонли (2010) тавсияси «иштирокчи давлатлар бундан кейин ҳам аёлларга арзон дори-дармонларни ўз вақтида олишлари, зарур ҳолларда уларга ҳуқуқий ёрдам олишларини таъминлашлари керак ва керакли ҳолатларда ваколатли ва мустақил суд ёки трибунал томонидан одил судловни олиб бориш зарур».</p> <p>CEDAW кўмитасининг 33-сонли умумий тавсиялари</p> <p>с) тегишли ишларни кўриб чиқишда адлия тизимининг ходимлари жинсга боғлиқлигини таъминлаш;</p> <p>(г) томонлар ўртасида тенгликни таъминлаш мақсадида, ҳокимиятни тақсимлаш тизими аёлларга ўз ишларида одил судловни ўтказишга ҳалақит берадиган барча соҳаларда исбот оғирлиги тўғрисидаги қондаларни қайта кўриб чиқиш;</p> <p>(д) барча аёллар учун низоларни ҳал қилишнинг гендер жиҳатларини ҳисобга олган ҳолда барқарор ва самарали Ҳимоя чоралари, тегишли механизмлар билан таъминлаш;</p>	
9.	<p>Белгиланган адвокат иштирокида кўриб чиқилган (беғул юридик ёрдам кўрсатиш учун) шахсларнинг процессуал ҳолати (гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ) бўйича, жиноят ишини кўриб чиқиш босқичида (суриштирув, тергов, суд) ва жинсига қараб ажратилган жиноий ишлар сони.</p>	<p>Олий Суд, Бош прокуратура</p>	<p>Маълумотлар тўплами:</p> <p>ii) барча даражадаги ҳуқуқни муҳофаза қилиш, суд ва квази суд муассасаларида банд бўлган эркаклар ва аёллар сони;</p> <p>iii) ҳуқуқий ёрдам кўрсатадиган эркак ва аёл адвокатлар, шу жумладан юристларнинг сони ва жуғрофий жойлашуви;</p> <p>iv) суд, маҳсус суд ва маъмурий органларга юборилган даъволар ва шикоятларнинг характери ва сони, шикоят қилувчининг жинсига қараб тақсимланиши;</p> <p>е) фуқаролик жамияти ташкилотлари ва илмий муассасалар билан ҳамкорликда аёлларнинг одил судловдан тўлиқ фойдаланишига ёрдам берадиган ёки тўсқинлик қиладиган усуллар, тартиблар ва юриспруденцияни аниқлаш мақсадида сифатли тадқиқотлар ўтказиш ва гендер танқидий таҳлилни ўтказиш;</p> <p>ф) адлия тизимининг барча таркибий қисмлари гендер нуқтаи назаридан, фойдаланувчиларнинг этиборига ва ҳисобга олинишини таъминлаш учун ушбу таҳлил натижаларини устуворлаштириш, низо, қонунчилик ва тартибларни ишлаб чиқиш учун мунтазам равишда қўллаш.</p>	



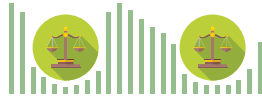
№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
10,	<p>Ушбу шахсларнинг процессуал мақоми (гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ)нинг процессуал мақоми бузилган ҳолда иш юритилаётган тилни билмайдиган ёки етарлича у тилда гапирмайдиган, суд жараёни иштирокчиларига берилган таржимон иштирокида кўриб чиқилган жиной ишларнинг сони, жиноят ишини кўриб чиқиш босқичида (тергов, тергов, суд), шунингдек, жинсига қараб ажратилган.</p>	Олий Суд, Бош прокуратура	<p>SAT/C/UZB/SO/4 Ўзбекистоннинг тўртинчи даврий ҳисоботи бўйича якуний куза тишлар</p> <p>Иштирок этувчи давлат аёлларга нисбатан зўравонлик, шу жумладан, уйдаги зўравонликнинг олдини олиш учун аниқ қонунчилик ва бошқа чораларни кўриши керак. Иштирок этувчи давлат ўз қонунчилигидаги оиладаги зўравонлик ва никоҳга оид зўрлашни белгилаб, қриминаллаштириши ва барча аёлларнинг тегишли тиббий, ижтимоий ва ҳуқуқий хизматлардан ва вақтинча бошпанадан фойдаланишини таъминлаши керак. Иштирок этувчи давлат зўравонлик қурбони бўлган аёлларни шикоятлар беришга ундаш учун механизмлар яратилишини таъминлаши ва зўравонлик ҳақидаги барча хабарларнинг тезкор, пухта ва самарали текширилишини, зўравонлик содир этганларнинг жазоланиши ва зўравонлик қурбони бўлган аёлларнинг муносиб тарзда зарари қопланиши, товон пули ва реабилитация билан таъминлаши керак.</p> <p>«World Justice» қонун устуворлиги индекси</p> <p>7.1. Одамлар фуқаролик судига мурожаат қилишлари ва шундай имкониятга эга бўлишлари мумкин. Фуқаролик судларининг мавжудлигини, шу жумладан, одамларнинг мавжуд ҳимоя воситаларидан хабардорлиги тўғрисидаги маълумотларни ўлчади; юридик маслаҳат ва вакилликдан фойдаланиш ва уларга эга бўлиш; улар суд тизимида асоссиз тўловларсиз, асоссиз процессуал тўсикларга дуч келмасдан ёки жисмоний ёки тил тўсикларига дуч келмасдан кириш имкониятига эгами ёки йўқми?</p>	



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
11.	Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 97-моддаси (қасддан одам ўлдириш) бўйича жиний ишларда жабрланувчи деб тан олинган шахслар, ҳар 100000 аҳолига, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) тақсимланганлар сони	Олий Суд, Бош прокуратура	БРМ 5	
12.	Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 97-моддасига биноан (қасддан одам ўлдириш) жиноятда айбланган, жинси ва ёшига кўра (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) 100000 аҳолига.	Олий Суд, Бош прокуратура	БРМ 16	БРМ 16 16.1.1. 100000 аҳолига, жинси ва ёшига қараб қасддан одам ўлдириш қурбонлари сони.
13.	Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 1-, 2- ва 3-бобларига биноан жисмоний зўравонлик (жисмоний зўрлик) билан боғлиқ жиноят ишларида жабрланувчи деб тан олинган шахслар сони, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 97-моддаси бундан мустасно, ҳар 100000 аҳолига, жинси ва ёши бўйича тақсимланган (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).	Олий Суд, Бош прокуратура	БРМ 16	БРМ 16 16.1.3. Сўнги 12 ой ичида жисмоний, руҳий ёки жинсий зўравонликка дучор бўлган аҳолининг улуши. ПҚ-4235, кўрсаткичлар 48, 49 Сўнги 12 ой ичида яқин шериги бўлган ва фаол ёки олдинги яқин шериги томонидан жисмоний ва / ёки жинсий зўравонликка дучор бўлган аёлларнинг улуши (15–49 ёш). 15 ёшдан бошлаб яқин бўлмаган шериклар томонидан жинсий зўравонликка учраган аёлларнинг улуши (15–49 ёш).
14.	Жисмоний зўравонлик (жисмоний зўрлик) билан боғлиқ жиноятлар содир этганликда айбланаётганларнинг сони, 100000 аҳолига, Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 97-моддаси бундан мустасно, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).	Олий Суд, Бош прокуратура	Аёлларни камситишни тугатиш бўйича кўмитанинг (АКТК), Ўзбекистоннинг 5-мартуаси кўриб чиқилгандан сўнг яқиний мулоҳазалари э) жабрланувчи ва жиноятчининг ёши ва муносабатларига қараб, аёлларга нисбатан уйдаги, жинсий ва бошқа зўравонлик шакллари тўғрисидаги статистик маълумотларни тўплаш. САТ/С/ЎЗВ/СО/4 Ўзбекистоннинг тўртинчи даврий ҳисоботи бўйича яқиний кузатишлар 18. Кўмита аёлларга нисбатан зўравонлик, айниқса, уйдаги зўравонликлардан хавотирда (10-модда).	



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
15.	<p>Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 115-, 112-, 117-, 136-, 138-, 139-, 140-моддалари (психологик зўравонлик) бўйича жиноий ишларда жабрланувчи деб эътироф этилган шахслар сони, ҳар 100000 аҳолига, жинси ва ёшига кўра тақсимланган (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).</p>	<p>Олий Суд, Бош прокуратура</p>	<p>Уйдаги зўравонликнинг олдини олиш ва унга қарши кураш, шу жумладан, бундай зўравонликни жинсийлаштириш ва аёлларга нисбатан зўравонликнинг олдини олиш тўғрисидаги қонун лойиҳасини қабул қилиш орқали, шунингдек, қурбонларнинг ҳуқуқларини Ҳимоя қилиш, хусусан, уларнинг одил судловга эришишларини, жумладан, тегишли тиббий, ижтимоий ва ҳуқуқий ёрдам ва бошланалар таъминлаш орқали кучайтирилиши керак.</p> <p>Ўзбекистоннинг учинчи маърузаси кўриб чиқилгандан сўнг ИХК/ ИХВ тавсиялари 101.181 Бутун мамлакат бўйлаб, шу жумладан, қишлоқ жойларида (Бельгия) гендер асосидаги зўравонликка, хусусан, эрта турмушга бериш ва оиладаги зўравонликка қарши самарали чоралар кўриш; 101.183 Аёлларга нисбатан зўравонликка қарши кураш чораларини кўриш (Италия); 101.184 Аёллар ва қизларга нисбатан зўравонликнинг барча шакллари олдидан олиш ва йўқ қилиш бўйича, шу жумладан, тегишли қонунлар доирасида (Қирғизистон) комплекс чора-тадбирларни кўриш;</p>	<p>БРМ 16 16.3.1. Сўнги 12 ой ичида ваколатли ҳокимият идорасига ёки бошқа расмий тан олинган низоларни ҳал қилиш механизмига шикоят қилган зўравонлик қурбонларининг улуши.</p> <p>БРМ 16 16.2.3. 18 ёшга тўлунга қадар жинсий зўравонликка дучор бўлган 18-29 ёшдаги аёллар ва эркеклар улуши.</p>
16.	<p>Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 115-, 112-, 117-, 136-, 138-, 139-, 140-моддалари (психологик зўравонлик) бўйича жиноий ишларда жабрланувчи деб эътироф этилган шахслар сони, ҳар 100000 аҳолига, жинси ва ёшига кўра тақсимланган (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).</p>	<p>Олий Суд, Бош прокуратура</p>	<p>Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Инсон ҳуқуқлари бўйича кўмитаси Ўзбекистоннинг 4 та ҳисоботини кўриб чиққандан сўнг 2015 йил бўйича яқиний кузатишлар Иштирок этувчи давлат уйдаги зўравонликнинг барча шакллари олдидан олиш ва унга қарши курашиш, шу жумладан, уйдаги зўравонлик ва оилавий зўрлашни жиноят деб ҳисоблайдиган қонунни тезкор равишда қабул қилиш орқали кучайтириши керак. У, шунингдек: а) ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ходимлари, суд ходимлари, ижтимоий ходимлар ва тиббиёт ходимлари аёлларга нисбатан зўравонлик ҳолатларини аниқлаш ва бошқариш бўйича тегишли тайёргарликдан ўтишларини таъминлаш; б) оиладаги зўравонликнинг салбий оқибатлари тўғрисида аҳолининг хабардорлигини ошириш бўйича ҳаракатларни кучайтириш ва бундай зўравонлик тўғрисида хабар беришни рағбатлантириш; с) Уйдаги зўравонлик яхшилаб тергов қилинишини, жиноий жавобгарликка тортилишини ва айбдор деб топилган тақдирда, айбдорлар томонидан санкция қилинишини ва мамлакатнинг барча жойларидаги қурбонлар ўз ҳуқуқларини самарали қайта тиклашлари ва Ҳимоя воситаларидан, шу жумладан, бошланалардан ва бошқа ёрдам хизматларидан фойдаланишини таъминлаш.</p>	
17.	<p>Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 118-, 119- ва 120-моддаларида (жинсий зўравонлик) жиноятларнинг қурбонлари деб тан олинган шахслар, жинси ва ёшига кўра тақсимланганлар (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).</p>	<p>Олий Суд, Бош прокуратура</p>		

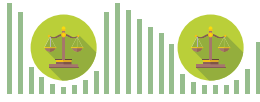


№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
18.	Ушбу шахсларнинг процессуал мақоми (гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ) томонидан кўриб чиқиладиган (тергов) босқичида Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 118-, 119- ва 120-моддаларида назарда тутилган жиноятларда (жинсий зўравонлик) айбланган шахслар сони (дастлабки тергов, тергов, суд), шунингдек, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) ажратилган	Олий Суд, Бош прокуратура	Қийноқларнинг олдини олиш қўмитаси (ҚОҚ), Ўзбекистоннинг тўртинчи ҳисоботини кўриб чиқиш натижалари бўйича яқуний мулоҳазалар Иштирок этувчи давлат аёлларга нисбатан зўравонлик, шу жумладан уйдаги зўравонликнинг олдини олиш учун аниқ қонунчилик ва бошқа чораларни кўриши керак. Иштирок этувчи давлат ўз қонунчилигидаги оиладаги зўравонлик ва никоҳга оид зўрлашни белгилаб, криминаллаштириши ва вақтинча бошланадан фойдаланишини ижтимоий ва ҳуқуқий хизматлардан ва вақтинча бошланадан фойдаланишини таъминлаши керак. Иштирок этувчи давлат зўравонлик қурбони бўлган аёлларни шикоятлар беришга ундаш учун механизмлар яратилишини таъминлаши ва зўравонлик ҳақидаги барча хабарларнинг тезкор, пухта ва самарали текширилишини, зўравонликни содир этганларнинг жазоланиши ва зўравонлик қурбони бўлган аёлларнинг муносиб тарзда зарарини қоплаш, товон пули ва реабилитация билан таъминланиши керак.	БРМ 16 16.1.3 Сўнги 12 ой ичида жисмоний, руҳий ёки жинсий зўравонликка дучор бўлган аҳолининг улуши ПҚ 4235, 48-,49- кўрсаткичлар Сўнги 12 ой ичида яқин шериги бўлган ва фаол ёки олдинги яқин шериги томонидан жисмоний ва / ёки жинсий зўравонликка дучор бўлган аёлларнинг улуши (15–49 ёш) 15 ёшдан бошлаб яқин бўлмаган шериклар томонидан жинсий зўравонликка учраган аёллар (15–49 ёш)
19.	Жиноят ишлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 135-моддаси (одам савдоси) бўйича жабрланувчи сифатида тан олинган, ҳар 10000 аҳолига, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) тақсимланганлар сони.	Олий Суд, Давлат Статистика Қўмитаси	Ўзбекистоннинг учинчи маърузаси кўриб чиқилгандан сўнг ИҲҚ / ИХВ тавсиялари ²⁵ 101.181 Бутун мамлакат бўйлаб, шу жумладан, қишлоқ жойларида (Бельгия) гендер асосидаги зўравонликка, хусусан, эрта турмушга бериш ва оиладаги зўравонликка қарши самарали чоралар кўриши; 101.183 Аёлларга нисбатан зўравонликка қарши кураш чораларини кўриш (Италия); 101.184 Аёллар ва қизларга нисбатан зўравонликнинг барча шакллари олдидан олиш ва йўқ қилиш бўйича, шу жумладан, тегишли қонулар доирасида (Қирғизистон) комплекс чора-тадбирларни кўриш;	БРМ 16 16.3.1. Сўнги 12 ой ичида ваколатли ҳокимият идорасига ёки бошқа расмий тан олинган низоларни ҳал қилиш механизмига шикоят қилган зўравонлик қурбонларининг улуши.
20.	Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 135-моддасига биноан жиноят содир этишда айбланган шахслар сони (одам савдоси) 100000 аҳолига, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) ажратилган.	Олий Суд, Давлат Статистика Қўмитаси	АКТҚ, Ўзбекистоннинг бешинчи маърузаси кўриб чиқилгандан сўнг яқуний мулоҳазалари Одам савдоси ва фоҳишаликдан фойдаланиш 19. Қўмита қуйдагилардан хавотирда: (а) аёллар ва қизларни одам савдоси, аёллар ва қизларни фоҳишалик фаолиятида эксплуатация қилиш билан боғлиқ шикоятлар, терговлар, жиноий жавобгарликка тортиш ва чиқарилган айблов ҳуқуқлари бўйича ва жабрланувчиларни қўллаб-қувватлаш ва реабилитация қилиш дастурлари тўғрисида маълумотларнинг йўқлиги;	БРМ 16 16.2.3. 18 ёшга тўлгунга қадар жинсий зўравонликка дучор бўлган 18-29 ёшдаги аёллар ва эркеклар улуши.

²⁵ Ўзбекистоннинг учинчи маърузаси кўриб чиқилгандан сўнг ХРС / УПР тавсияларининг матни қуйдаги манзилда жойлашган <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/208/52/PDF/G1820852.pdf?OpenElement>



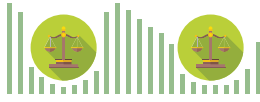
№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
21	Аёлларга нисбатан тайинланган жазо турлари, жиноят тури ва ёшига кўра (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) ажратилган судланувчи аёллар бўлган жиноий ишларнинг сони.	Олий Суд		
22.	Жиноят турлари ва ёшига кўра (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) фақат аёллар қурбон бўлган жиноий ишларнинг сони.	Олий Суд		
23.	Жиноят турлари, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта) суд томонидан оқлов ҳукмлари сони.	Олий Суд		
24.	Ушбу шахсларнинг процессуал мақоми (гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ) томонидан бузилган Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 235-моддаси (қийноқ ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки кадр-қимматни камситувчи муомала ёки жазо турларидан фойдаланиш) бўйича жабрланувчи деб тан олинган шахслар сони, жиноят ишини кўриб чиқиш босқичида (тергов, тергов, суд), шунингдек, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).	Олий Суд	<p>ҚООҚ, умумий шарҳ 2</p> <p>22. Давлат ҳисоботларида кўпинча Конвенциянинг аёлларга нисбатан қўлланилиши тўғрисида аниқ ва етарли маълумотлар йўқ. Қўмига гендер омил асосий омил эканлигини таъкидлайди. Ирқий, фуқаролиги, дини, жинсий йўналиши, ёши, иммиграцион мақоми ва бошқа ўзига хос хусусиятлари ёки ҳолати билан бир қаторда аёл бўлиш, аёл ва қизлар дуч келадиган вазиятлари, яъни улар қийноқ / ноинсоний муносабат ёки бундай ҳаракатларнинг таҳдиди ёки уларнинг оқibatларидан азият чекишини аниқлашга ёрдам берадиган омиллардир. Аёлларни ночор аҳволга соладиган ҳолатларга қамоқда сақлаш, соғлиқни сақлаш, хусусан, репродуктив саломатликка таъсир кўрсатадиган қарорлар ёки жамоат аъзолари ва оилалар томонидан зўравонлик кирради 23. Шундай қилиб, узлуксиз баҳолаш самарали ҳаракатларнинг ажралмас қисмидир. Қўмигалар мунтазам равишда иштирокчи давлатларга ўзларининг маърузаларида ёш, жинс ва бошқа муҳим бўлимларга ажратилган маълумотларни Қўмига Конвенциянинг бажарилишини муносиб баҳолай олишлари учун киритишни тавсия қилади. Тарқатилган маълумотлар иштирокчи давлатларга ва Қўмига бошқаларга эътибор берилмаслиги ва ҳисобга олинмиши мумкин бўлган камситувчи муносабатдан ҳимоя қилиш чораларини аниқлаш, таққослаш ва чоралар кўриш имконини беради.</p>	



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
			<p>ҚООП, умумий шарҳ 3 Мониторинг ва ҳисобот 45. Иштирок этувчи давлатлар қийноқ ёки номуносиб муомала қурбонларига компенсация бериш ва зарур реабилитация хизматларини кўрсатиш бўйича қўрилган чоралар устидан назорат, мониторинг, баҳолаш ва ҳисобот бериш тизимини яратиши шарт. Шунга қўра, иштирокчи давлатлар Қўмита ҳисоботларида ёши, жинси, миллати ва бошқа муҳим омиллар бўйича ажратилган маълумотларга умумий шарҳда №2 эслатилган мажбуриятларини бажариш учун қийноқ ёки ноинсоний муомала қурбонларига етказилган зарарни қоплаш чоралари, қурбонларга ёрдам бериш бўйича уларнинг ҳаракатларини доимий равишда баҳолаш бўйича маълумотларни киритишлари керак.</p> <p>АКТҚ, Ўзбекистоннинг бешинчи маърузаси кўриб чиқилгандан сўнг якуний мулоҳазалар 32. Қўмита иштирокчи давлатни қуйдагиларга чақиради: а) қамқоқда сақланаётган аёллар учун тегишли шароитларни яратиш ва уларни таҳқирлаш ва зўравонликдан ҳимоя қилишни таъминлаш, уларга нисбатан ёмон муносабатда бўлиш тўғрисида шикоятлар бериш учун мустақил ва самарали механизмларни яратиш ва Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Қоидаларига мувофиқ, маҳқум аёлларга нисбатан муносабат ва ҳуқуқбузар аёлларга нисбатан қамқоққа солишни назарда тутмайдиган жазо чораларини мустақил мониторинг қилиш ва назорат механизмларини яратиш (Бангкок қоидалари); (б) Маҳқум аёллар, шу жумладан, ҳуқуқ ҳимоячиларининг шикоятлари, жинси ва гендер асосида камситувчи муносабат ва камситилиш тўғрисидаги шикоятлар самарали ўрганилишини ва айбдор шахслар жавобгарликка тортилишини ва муносиб жазоланишини таъминлаш.</p>	



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш	Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги
25.	<p>Ушбу шахсларнинг процессуал мақоми (гумон қилинувчи, айбланувчи, судланувчи, жабрланувчи, гувоҳ) томонидан бузилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 235-моддаси (қийноқ ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки қадр-қимматни камситувчи муомала ёки жазо турларидан фойдаланиш) бўйича айбланаётган шахслар сони, жиноят ишини кўриб чиқиш босқичи (суриштирув, тергов, суд), шунингдек, жинси ва ёши бўйича (18 ёшгача ва 18 ёшдан катта).</p>	<p>Олий Суд</p>	<p>ҚОҚ, Ўзбекистоннинг тўртинчи ҳисоботини кўриб чиқиш натижалари бўйича якуний мулоҳазалар</p> <p>Иштрок этувчи давлат қонунни муҳофаза қилувчи идоралар ходими бўлмаган шахслар, аммо расмий лавозимда ҳаракат қилувчи шахслар, шунингдек, қийноқ қўлланилишига рози бўлган ёки уларнинг қўлланишига алоқадор мансабдор шахслар ҳозирдагига ўхшаб қийноқ ҳолатларига ёрдам берганлари учунгина эмас, бироқ қийноқ учун жавобгар шахс сифатида қонун олдида жавоб беришларини таъминлашлари керак.</p> <p>с) Озодликдан маҳрум этилганларга берилган асосий ҳуқуқий кафолатларни бузган барча давлат хизматчилари интизомий ёки жиноий жавобгарликка тортилишини таъминлаш ва Қўмитага мансабдор шахслар бундай ҳаракатлар учун жавобгарликка тортилган ҳолатлар тўғрисида маълумотлар тақдим этиши;</p>	
26.	<p>Қийноқ ва бошқа шафқатсиз, ғайриинсоний ёки қадр-қимматни камситувчи муомала ёки жазо, жинси бўйича жабрланувчилар олган ўртана тоvon.</p>	<p>Олий Суд</p>	<p>Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Инсон ҳуқуқлари бўйича қўмитаси Ўзбекистоннинг 4 та ҳисоботини кўриб чиққандан сўнг, 2015 йилги якуний кураатишлари</p> <p>Қўмита ўзининг аввалги тавсияларини тасдиқлайди (қаранг: ССРР/С/УЗВ/СО/3, 11-банд). Иштрок этувчи давлат қийноқлар ва ноинсоний муносабатларни, шу қаторда:</p> <p>а) қийноқ ва ноинсоний муомала тўғрисидаги барча даъволар юзасидан тезкор, пухта, самарали, мустақил ва ҳолис терговларни ўтказиш; жиноятчиларнинг жиноий жавобгарликка тортилишини ва агар улар айбдор бўлса, тегишли жазо чоралари кўрилишини ва жабрланувчилар самарали ҳимоя воситалари, шу қаторда, тегишли компенсациялар олишини таъминлаш;</p>	



№	Таклиф этилаётган кўрсаткич номи	Маълумотларни шакллантириш ва тўплашга масъул орган	<p>Таклиф этилаётган кўрсаткичнинг зарурлигини асослаш</p> <p>ҚОП, Ўзбекистоннинг тўртинчи ҳисоботини кўриб чиқиш натижалари бўйича якуний мулоҳазалар</p> <p>Иштирок этувчи давлат қийноқ қурбонларига товон тўланшини, зарур ва адолатли компенсация олишини, шу жумладан, имкон қадар тўлиқ реабилитация қилиш воситаларини олишга қонуний асосда ҳуқуққа эга бўлишини таъминлаши керак. Қўмига иштирокчи давлатларнинг қийноқ қурбонларига тўлиқ тарзда етказилган зарарни қоплаш мажбуриятларининг мазмуни ва кўламини тушунтирадиган №3 (2012) умумий шарҳига иштирокчи давлатнинг эътиборини қаратади ва ички қонунчиликка тегишли ўзгартиришлар киритишни тавсия қилади.</p>	<p>Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг БРМ бўйича гендер минимал кўрсаткичларининг ПҚ-4235 да кўзда тутилган гендер кўрсаткичлари билан ўзаро боғлиқлиги</p>
---	----------------------------------	---	---	--

**АЁЛЛАРНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ ВА ҲИМОЯ ҚИЛИШ СОҲАСИДА СУД ОРГАНЛАРИ
ФАОЛИЯТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ УЧУН ГЕНДЕР КЎРСАТКИЧЛАРИНИ ИШЛАБ
ЧИҚИШ ВА ЖОРИЙ ЭТИШ**